

ENTREVISTA A JAUME CARBONELL, AUTOR DEL LLIBRE “L'EDUCACIÓ ÉS POLÍTICA”

Montserrat Nadal,
coordinador de Pissarra

El passat 10 d'octubre, es va presentar a l'Escola de Formació de l'STEI Intersindical el llibre “L'educació és política”, de Jaume Carbonell. L'acte comptà amb la presència, a més de l'autor, de Pere Polo, president d'Ensenyants Solidaris; Mercè Borràs, mestra i regidora de l'Ajuntament de Palma i Maria Antònia Font, professora i membre de l'STEI Intersindical. En aquesta entrevista parlem del llibre amb el seu autor.

Podríem començar parlant, Jaume, dels motius o antecedents que varen donar lloc a “L'educació és política”. Quin ha estat el punt de partida?

Tal com explico en el llibre, el seu origen va tenir a veure amb els atemptats que es varen produir a Barcelona el 17 d'agost del 2017, després de saber que els autors havien estat uns joves de Ripoll suposadament ben integrats, bons alumnes i que no responien al perfil clàssic de terroristes ni, per suposat, eren gent de l'entorn marginal. Davant aquest fet, molts ens vàrem fer la pregunta de com era possible que allò hagués succeït? Com era possible que “persones bones fessin coses dolentes”?

Res ens quadrava, ja que Ripoll era un lloc tranquil, en què no hi havia segregació escolar ni tampoc cap tipus d'es-

clat de conflictes racials. Més endavant, aquest debat es va veure ampliat amb els fets que es varen produir arreu de Catalunya amb motiu de l'1 d'octubre i la reacció contundent i violenta de les forces de seguretat a molts col·legis electorals. I les qüestions que ens vàrem plantejar foren aquestes: “Com es parlarà de tots aquests fets a les escoles? O és millor no parlar-ne? Pot quedar l'escola al marge de tota aquesta realitat que desperta tantes preguntes en els nostres alumnes?”

Et vares desplaçar un temps a Ripoll per a analitzar de més a prop el que havia pogut passar. Què hi descobrires?

En un primer moment vaig veure que no hi havia passat res, que no s'havia produït cap conflicte, perquè ens trobàvem amb dos mons separats; amb dues

comunitats separades sense relació entre elles. En el cas dels autors de l'atemptat, es tractava de joves “de segona generació”, amb un doble sentiment de pertinença a cada una de les comunitats, però també amb una doble frustració i grans contradiccions. Uns nois que en cap moment s'havien sentit integrats dins la societat de Ripoll i que es consideraven de manera permanent jutjats pel seu entorn.

Aquesta sensació de frustració i de profund desarrelament va ser aprofitada per l'imam, que els va adoctrinar (això sí que és adoctrinament), i els va captar per a la causa del terrorisme. Tot plegat, ens ha de dur a plantejar-nos què ha fallat al llarg de tots aquests anys, quin grau d'interculturalitat efectiva hem estat capaços de construir i com podem respondre a aquesta complexitat.

En el llibre parles de la necessitat d'una escola democràtica de debò per a anar superant totes aquestes dificultats i els nous reptes que tenim al davant. Quins són els antecedents d'aquest tipus d'escola?

Hi podem incloure els "clàssics", que ja parlaven de la importància de la integració, dels beneficis de la interculturalitat i d'una bona atenció a la diversitat. En aquest sentit cal que ens plantegem sense por i amb la màxima sinceritat dues qüestions: la diversitat s'accepta o es tolera? Volem que aquests alumnes formin part dels nostres col·lectius en un pla d'igualtat, amb les mateixes drets i amb les mateixes oportunitats dins i fora de l'escola?

Pel que fa als antecedents que em demanaves, autors com Freire, Freinet, Milani i altres educadors sostenien que és una ingenuïtat i una trampa concebre una pràctica educativa autònoma, deslliçada de les opcions polítiques, socials i ideològiques. El mateix Freire, l'any 1990, deia: "Els que parlen de neutralitat són els que temen perdre el dret d'usar la seva no neutralitat a favor seu".

Hi ha dues premisses bàsiques en l'educació basada en valors democràtics, per damunt de tot: la Declaració Universal dels Drets Humans i la Convenció sobre els Drets de l'Infant.

I quins són els rivals o enemics d'aquesta educació democràtica? A qui no li va bé de cap de les maneres?

Als que ostenten el poder, a certes ideologies, als estats, a alguns grups de pressió, mitjans de comunicació, partits polítics i plataformes... En una paraula, a aquella gent que fomenta la xenofòbia, el manteniment de les desigualtats, l'existència d'una classe social inferior a les altres i la tendència que tenen a uniformitzar les conductes, com si només n'hi hagués una de bona i digna.

Els principals enemics de l'educació democràtica són les persones que defensen l'individualisme, amb aquest fals discurs de neutralitat en què no cal tenir cap tipus de compromís social o polític. Tal com dic en el llibre, "La coartada de la neutralitat és una coartada ideològica que utilitzen els governs per mantenir-se en el poder".

Per la seva part, quins són els grans beneficiats per l'educació democràtica? A qui aprofita?

D'entrada es pot dir que a tota la ciutadania i, d'una manera més concreta, a aquells col·lectius més vulnerables o que estan en una situació d'un risc social més elevat. Si ens creiem de debò que la democràcia és un projecte de futur, hem de ser molt conscients que aquesta ja es viu a l'escola, dins la seva pròpia organització; per tant, cal que els alumnes aprenguin a exercir-la, no ens podem quedar en un discurs retòric que no es concreta en cap tipus de pràctica real.

L'educació democràtica suposa la participació activa del conjunt de la comunitat educativa i el foment d'una educació crítica, lliure, solidària, basada en els valors com el respecte, la llibertat, la cura de la diversitat; la justícia social es troba en l'ADN de l'educació democràtica.

Has parlat d'una educació basada en valors però, en canvi, veim com cada vegada més les matèries anomenades "humanístiques" com per exemple la filosofia perden presència dins el pla d'estudis dels nostres alumnes. Què en penses d'això?

En aquest aspecte crec que no hauríem de caure en l'error, segons la meua opinió, de considerar com a "humanístiques"

certes matèries com la filosofia (a les quals la LOMCE tracta com a "sabers inútils") i deixar les altres fora d'aquesta qualificació. Hem d'evitar aquesta fragmentació i tenir una mirada més ampla de tot l'entorn escolar, ja que totes les àrees, moments i espais tant del centre com del contingut curricular han d'ajudar a pensar el nostre alumnat.

L'educació democràtica considera totes les matèries del currículum com a oportunitats per a formar en valors i com a ciutadans i ciutadanes el nostre alumnat. Prendre consciència dels problemes de la societat, informar-se de manera objectiva, deliberar i opinar críticament són tasques que han d'amarar el contingut de totes les àrees curriculars i les activitats del centre. De la mateixa manera que les metodologies docents que s'emprin són també una oportunitat rellevant d'educació en valors.

Ja que parles de metodologies docents, en aquests moments el món educatiu a les Illes Balears, i supòs que també a altres bandes, viu un boom de la innovació. Quina anàlisi en fas de tot plegat?

En el cas de Catalunya tenim, per exemple, la irrupció del projecte Escola Nova XXI de fa pocs anys. Penso que allò que coneixem com a "innovació" té diferents cares i que massa sovint, sota aquesta denominació, hi cap tot. Les tradicions renovadores i transformadores, com les que proposava Paulo Freire, no són d'a-

ra, però ja llavors incidien molt en aspectes com que calia un canvi d'escola que fes possible un canvi social; però que fos un canvi de fons, amb valors molt propis com la ciutadania per a tothom i la lluita per una veritable emancipació dels sectors més desfavorits.

Avui dia ens trobam amb metodologies i projectes "innovadors" que no suposen altra cosa que simples canvis epidermics de noms, a mans de fundacions i associacions, algunes amb ànim de lucre. I que són propostes que no van al fons, molt poc compromeses amb l'educació democràtica. Tothom parla d'innovació, fins i tot els bancs i caixes que reproduïxen les estructures de poder o no qüestionen en cap moment les diferències socials.

La tasca docent està sotmesa de manera permanent, al llarg dels darrers temps, a l'amenaça de la denúncia i de l'acusació d'adoctrinament. Què podem fer com a docents davant aquesta situació d'assetjament que patim per part d'alguns partits polítics i entitats?

El primer que cal considerar és que l'escola no és neutra i que, com tothom, els que la integren tenen idees sobre el món, creences i opinions. Per tant, hem de descartar del tot el concepte de neutralitat, perquè és una fal·làcia. Tal com dic en el llibre, la coartada de la neutralitat és una coartada ideològica que utilitzen els governs per mantenir-se en el poder.

L'adoctrinament és un concepte que consisteix en la imposició d'una ideologia sectària i té molt a veure amb el dogmatisme. Originàriament anava referit a l'ensenyament de la fe i la doctrina cristiana i, amb el pas dels anys, ha anat incorporant altres creences religioses, ideologies polítiques i fonamentalismes i fanatismes de tota classe. Per tant una acusació d'adoctrinament ha d'abastar tot un sistema, com en el cas de la Xina de Mao, el règim de Jomeini o la Turquia d'Erdogan, que fa purgues de mestres; en què no s'admetien o s'admeten altres maneres de pensar.

Això passava a l'escola franquista, però en cap cas es dona a l'escola catalana o a la balear actuals. L'escola catalana, que conec bé de fa tants anys, té molts problemes però no és l'adoctrinament;

aquest es va destapar a partir de l'1 d'octubre de l'any passat. Abans ningú en parlava.

Una enquesta de la Fundació Bofill del passat mes d'octubre posa de manifest que un 29,3% dels docents ha deixat de tractar l'actualitat política i social a l'aula per què "no sap com s'interpretarà". És el que pretenen els que posen les denúncies d'adoctrinament, no hi ha cap dubte.

És evident que el poder de l'estat intenta imposar un discurs molt concret: recordem el que va dir Wert en el Congrés quan defensava que un dels objectius de la LOMCE era "espanyolitzar a los alumnos catalanes". O aquelles veus que trobaven massa suau l'aplicació a Catalunya del 155 i que aquest article de la Constitució també havia d'afectar l'àmbit escolar i els mitjans de comunicació de la Generalitat.

També han fet servir com a caps de turc els directors o els docents de localitats com La Seu d'Urgell, Balaguer i Sant Andreu de la Barca amb les denúncies d'adoctrinament. D'aquesta manera han donat una passa més i han judicialitzat l'escola, quan abans aquestes qüestions es deixaven en mans de la inspecció educativa. Tot plegat respon a una estratègia molt ben pensada d'atemorir el professorat i instal·lar la por en tota la comunitat educativa.

Per tant, les conseqüències ja s'han començat a sentir i a patir...

Hi ha casos de centres en els quals els directors han recomanat als docents que certes qüestions no es tractin a les aules o que, per exemple, l'apartat del temari dedicat a les institucions catalanes no es vegi fins més endavant... El més greu de tot plegat, però, és que es normalitzi la por amb les nefastes conseqüències que això suposa per a la llibertat d'expressió dels docents.

Com a dada esperançadora de l'enquesta a què t'has referit abans, l'estudi recull que, pel que fa a les famílies, en un 70% dels casos es mostren partidàries a què les controvèrsies polítiques i socials s'han d'abordar a l'escola; i que un 70% dels professors creu que la seva obligació és abordar aquestes qüestions a l'aula. Per tant, la lluita per

a educació democràtica continua i és més necessària que mai.

Per anar acabant, Jaume, com creus que ha de ser el docent del segle XXI?

Ha de ser un mestre que acompanyi l'alumne i no es limiti a ser un pur transmissor de coneixements. Avui dia necessitam docents que ajudin els infants i joves a saber organitzar bé tots els sabers que tenen al seu abast, que li faci de guia en l'aventura de descobrir la realitat que l'envolta, les experiències que viurà, el coneixement del seu entorn.

L'educació democràtica, a més, exigeix un professorat amb un ferm compromís ètic, així com una implicació de tots els agents que intervenen en el procés de socialització de la infància i la joventut. Ens calen uns docents que sàpiguen llegir la realitat i que siguin, alhora, agents que promoguin canvis de bon de veres, no només de metodologies. Si parlàssim d'un triangle, en els seus vèrtexs hi haurien d'aparèixer: l'aula, l'escola i la comunitat.

Durant molts anys has estat el director de la revista "Cuadernos de Pedagogía", tot un referent a l'Estat espanyol. Quina valoració fas d'aquesta etapa tan extensa de la teva vida?

D'ençà de la seva aparició l'any 1975, n'he ocupat diferents càrrecs i ara fa poc m'he jubilat. Del que estic més satisfet és de les dues aportacions que, al meu parer, s'han fet per part dels "Cuadernos". Per una banda, per haver-nos fet ressò, des dels inicis, del moment d'efervescència que es vivia a l'Estat amb l'aparició de plataformes que volien fer realitat els seus somnis de renovació pedagògica que se somiaven al final del franquisme.

I per l'altra, perquè sempre vàrem intentar fer compatible, dins cada un dels números publicats, el debat teòric i l'anàlisi rigorosa de les qüestions pedagògiques d'interès amb les experiències que els centres escolars duïen a terme.

Moltes gràcies, Jaume, pel teu temps, per la publicació d'aquest llibre tan necessari en aquests moments convulsos que vivim i per la teva aportació extensa i honesta al debat pedagògic del nostre país. Fins sempre. ■